

Ана М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ*
Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 8. 12. 2024.
Прихваћен: 27. 2. 2025.

ФУНКЦИОНАЛНО ПРЕОБРАЗОВАНИ ПРИЛОЗИ И ПРИДЈЕВИ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

Предмет истраживања јесу функционално преобразовани прилози и придјеви који у савременом српском језику функционишу као појачајни модификатори. До њиховог преобразовања најприје долази у нетипичним синтаксичким условима у којима се прилог употребљава уз придјев или пак уз други прилог (*изузетно добар, изузетно добро*), односно у вези двају узастопних придјева (*мртав озбиљан*). Међутим, транспозиција захвата и типичне везе прилога и глагола (*Ја се од милине дословно топим*), али и придјева и именице (*То је чиста измишљотина*). Циљ истраживања јесте да утврди мјесто функционално преобразованих придјева и прилога у систему интензификатора, али и да разјасни синтаксички статус ових јединица, које су у граматичкој литератури махом сврставане у одредбе.

Кључне ријечи: појачајни прилог, појачајни придјев, примарни интензификатор, секундарни интензификатор, потенцијални интензификатор, додаток, прагматички модификатор.

1. Процес функционалног преобразовања, при коме ријеч задржава одлике своје врсте, али поприма функцију карактеристичну за неку другу категорију – захвата скоро све врсте ријечи, па и прилоге и придјеве. Познато је да се прилози у реченици употребљавају у функцији прилошке одредбе глагола и исказују околности у којима се радња врши, док се придјеви везују за супстантиве и наступају као њихови атрибути, тј. ријечи које означавају одлику својственоу именичком појму. Међутим, обје ове врсте ријечи могу изаћи изван својих категоријалних оквира и заузимати позиције карактеристичне за друге врсте ријечи. У овом истраживању испитиваће се само

* ana.janjusevic@pr.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0001-8141-4229>

**Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-66/2024-03/200184).

један тип функционалног преобразовања, односно транспозиције, коме су склони и прилози и придјеви, а он подразумијева употребу ових ријечи у својству појачајних модификатора, односно интензификатора. Пошто је семантички и прагматички аспект прилога и придјева са интензификаторском вриједношћу већ описан (Јањушевић Оливери 2015, Јањушевић Оливери 2024), фокус овог истраживања биће на одређивању мјеста адвербијалних и адјективних интензификатора у систему појачајних модификатора, али и на утврђивању синтаксичког статуса функционално преобработаног прилога, односно придјева.

2. Интензификација се у савременом српском језику остварује примарно ријечцама, односно њиховом подврстом интензификаторским партикулама, које су у исказ укључене као јединице прагматичког нивоа са циљем да комуникативно истакну елемент уз који стоје. Ријечце, као што је познато, представљају врло хетерогену скупину јединица, махом категоријално преобработаних прилога и везника, чије је лексичко, односно граматичко значење испразњено, тако да су се свели на језичке знакове који се употребљавају уз неки реченични члан, истичући његов комуникативни значај, не ступајући притом са њим у синтагматске односе. Сличну функцију могу остварити одређени начински и количински прилози, као и описни и односни придјеви, чије је денотативно значење квалитета или квантитета у одређеним контекстима потиснуто да би се актуализовало значење субјективне оцјене.

У основи појачајног модификовања исказа, било да је оно остварено специјализованим ријечцама, било другим врстама ријечи, налази се увијек субјективни став комуникатора, односно његова лична оцјена, с тим што се ријечцама процјењује степен комуникативног значаја одређеног елемента, а при употреби адвербијалних и адјективних интензификатора маркира се особина имплицитно присутна у денотативном значењу појма који се појачава.

2.1. А. Белић у студији *О језичкој природи и језичком развоју* запажа да се прилози, поред своје примарне функције одређивања глагола на основу мјеста, времена и начина вршења радње, могу употребљавати и уз придјеве и прилоге, када казују „меру или јачину са којом се особина јавља” (Белић 1998: 560). И. Стевовић ће годину дана касније¹ изнијети став да се једна већа група начинских прилога јавља заправо у улози карактеристичној за појачајне ријечце и истиче да су у питању јединице чије се значење испразнило, те да се ријетко употребљавају у својој типичној приглаголској позицији „као праве прилошке речи” (Стевовић 1960: 151–152). Међутим, тај моменат потпуног напуштања типичне синтаксичке позиције и функције, као и свођење значења на изражавање процјене одступања од норме, уз високе могућности замјенљивости јединица тог типа – показатељ је потпуног преласка ријечи у класу ријечци, тј. партикулизације као једног типа конверзије.

Ипак, највећи број прилога којима је доступна и функција интензификације задржава могућност исказивања начинских (или неких других) околно-

¹ Друга књига студије *О језичкој природи и језичком развоју*, у којој је Белић изнио цитирани став, објављена је 1959. године.

сти вршења радње, те им је немогуће оспорити припадност класи прилога. Када су употријебљени уз квалификативне јединице и када им се значење приближи значењу градуативне партикуле *веома/врло* или пак асеверативне партикуле *баи/управо*, они наступају у улози појачајних модификатора, али се у другим синтаксичким контекстима понашају као прави прилози.

2.2. Категоријално, па и функционално преобразовање прилога олакшава и њихова морфолошка непромјенљивост (ако изузмемо степеновање начинских прилога, наслијеђено заправо од придјева од којих су и настали). Другачије ствари стоје са придјевима, који су деклинабилне ријечи, са нарочито израженом категоријом рода условљеном именицом уз коју стоје. Иако се поједини адјективи употребљавају искључиво у функцији интензификатора, они због својих морфолошких облика не могу прећи потпуно у класу ријечци, које су по дефиницији непромјенљиве ријечи. На примјер, придјев *пуки* не исказује никакву особину именице, већ је употријебљен само као њен појачивач, али будући да посједује обиљежја рода, броја и падежа, не може бити захваћен процесом конверзије. Слично је и са адјективом *сам* када је употријебљен уз супстантив:

- (1) [...] повест није *пуки хронолошки след* историјских догађаја (Јовановић: 101); Ne smije da otvori oči, boji se da će ga *sam pogled*, izdati (Лалић: 60).

Стога придјеве који се употребљавају као интензификатори, а стоје уз именице и, рјеђе, друге придјеве посматрамо као функционално преобразоване ријечи. Такви придјеви лишени су могућности да исказују особину коју посједује именички појам, те наступају као ријечи које наглашавају степен заступљености карактеристика иманентних именичком појму, и притом често понављају и његово интензионално значење. На примјер, *шампион* је онај ко има првенство у нечему, а ако је уз ту именицу употријебљен придјев *апсолутни*, он може бити само њен интензификатор. С друге стране, придјев *чисти* семантички је некомпатибилан са именицом *промашај*, али он ипак стоји у вези *чисти промашај*, и улога му је да истакне именицу, исказујући процјену њене подударности са прототипом. У зависности од синтаксичке позиције коју именица заузима у реченици, адјективни интензификатори су углавном суспитуентни асеверативним партикулама *баи*, *заиста*, *управо*.

3. Сви прилози и придјеви употријебљени у функцији интензификатора немају исту семантичку и употребну вриједност, те се у руској литератури срећу мишљења да треба диференцирати *интензификаторе*, као ријечи које експлицитно садрже сему интензивности (*дубок/дубоко*, *искључиви/искључиво*, *јак/јако* *огроман/огромно*) и *интензификате* са имплицитно присутном семом интензивности (*безуиман/безумно*, *паклени/паклено*) (Родионова 2005: 159). Када је у питању савремени српски језик са веома развијеном класом интензификаторских партикула, али и ријечи које секундарно остварују исту функцију, упутније је сва вербална интензификаторска средства подијелити на примарне и секундарне интензификаторе. Будући да су специјализоване за функцију појачавања, партикуле представљају примарне интензи-

фикаторе. Придјеви и прилози употребељени у функцији појачавања квалификативне или супстантивне ријечи остварују специфичан тип појачавања, задржавајући притом своје категоријалне одлике и елементе лексичког значења, те имају статус секундарних интензификатора. С обзиром на семну структуру адвербијалног или адјективног интензификатора у којој сема интензивности може припадати семантичком једру или семантичкој периферији, у оквиру секундарних интензификатора диференцирају се прави прилошки/придјевски интензификатори којима је иманентна значењска компонента интензивности и потенцијални прилошки/придјевски интензификатори код којих периферну сему интензивности активира сам контекст.

3.1. Прави адвербијални интензификатори јесу углавном количински прилози са значењем умјереног, великог, прекомјерног и потпуног степена,² као што су: *доста*, *много*, *јак* (у значењу много), *знатно*, *(и)сувише*, *одвећ*, *сасвим*, *посве*, *потпуно*, *тотално* и др., али и прилози *изузетно*, *ванредно*, *изванредно*, *вансерисјски*, *изразито*, *упадљиво* и сл., којима се наглашава квалификација заступљена у степену који превазилази норму. Истом типу секундарних интензификазора припадају и придјеви који у својој семантици садрже сему потпуног степена.

Преглед обимног корпуса сачињеног од књижевноумјетничких, научних и публицистичких текстова показује да се прави прилошки интензификатори далеко чешће употребљавају у нетипичној позицији, дакле, уз придјев или уз други прилог (2а) него уз глагол (2б), док употреба адјективних интензификатора са семом потпуног степена подразумијева углавном појачавање супстантива (3а), сасвим ријетко придјева (3б):

(2а) Adv. + Adj/Adv.

Nekako je bilo *jako mnogo* tipova, a vrlo malo cura (Михаиловић: 28); Jedna stvar ih začudi: vidjeli su, doduše *dosta kasno*, da konopci nijesu postavljeni (Лалић: 135); [...] kako Jovan, uspravljajući se, stajanje, kašljuca, daje znak da je živ, *prilično veselo* i veoma gladan (Булатовић: 96); Политика је *много покварена* ствар (Ћосић: 81); Ljudi u tim godinama činili su joj se *isuviše mladi* (Црњански: 44); Ничим ме не би толико смирио, ни подсмијехом, ни оштрином, ни потпуним одбијањем, колико овим глагољивим разматрањем, *изванредно подешеним* за моје ухо (Селимовић: 250); Било како било, нема сумње да је Оља *вансерисјски способна* жена [...] (Курир: 13); [...] у ту, дакле, свесно редуковану причу мог живота, чија аљкава и *упадљиво невешто* изведена сценографија одаје утисак како је јадан и непримерен декор [...] лишен чак и тродимензионалности [...] (Јовановић: 74); Глупо се понашам. *Сасвим глупо*. И збуњено (Ћосић: 47);

² Куљанин (2017: 201) наводи и градуативне лексеме са интегралном семом непотпуног степена, у које убраја, између осталих, и прилоге *доста* и *довољно*. Чини се ипак да ови прилози када су употребељени као интензификатори прилога или придјева имају значење умјереног степена.

(26) Adv. + V.

Četnike je taj jučerašnji pokolj *prilično pogodio* i podijelio [...] (Јлалић: 173); [...] naši ih zarobe, naši će ih i strijeljati gdje im bude volja i čef! Ali ovo – da ih i vi dovodite žive [...] to *apsolutno ne razumijem!* (Јлалић: 13); Danas ja mojim momcima ovde *izričito zabranjujem* taj udarac [...] (Михаиловић: 71); Али сада *цијело вјерујем* / да ти свијет ништа не придиже (Његош: стихови 2910–2911);

(3a) Adj. + S.

[...] *апсолутно одсуство* смисла за реалност чинило ме је смушеном и смешном (Јовановић: 12); Али, онако изазван, зајапурен, ван себе од узбуђења, кад се чини да се више не може контролисати, у *тоталном афекту* – од речи до речи понови стари говор (Бећковић: 152); Претрпели су *потпуни фијаско* (Бећковић: 81);

(36) Adj. + Adj.

Starac spazi kako iz prašine, *sav beo* i *zguren*, izroni Muharem. (Булатовић: 55).

3.2. За разлику од правих адвербијалних и адјективних интензификатора насталих транспозицијом количинских прилога и придјева са семом потпуног степена, потенцијални прилошки и придјевски интензификатори припадају класи начинских прилога, односно описних и односних придјева. Код њих сема интензивности припада семантичкој периферији, а односи се на процјену заступљености особине, односно прототипичних карактеристика релевантних за појам уз који стоје. У истраживачком корпусу сакупљеном за овај рад потврђени су адвербијални интензификатори: *тачно, равно, право, дословно, чисто, просто, невиђено, фино, савршено, несумњиво, страшно (страховито, застрашујуће), језиво, ужасно, грдно, брутално, сурово, смртно, неиздржљиво, јасно, болесно, лудо, далеко, тешко, дубоко*. Према њима стоје и адјективни интензификатори: *прави, чисти, грдан, страшан, страховит, ужасан, невиђени, прости*, али и адјективи без парњака међу адвербијалним интензификаторима: *пуки, сам, прави, сушти, голи, живи, мртав, рођени, властити, сопствени*.

(4a) Adv. + Adj/Adv.

Чула сам да је то нешто *страшно паметно*, мада нисам упућена у појединости (Јовановић: 60); Љубостиња има малу, али *фино стилску* цркву, а има два конака, од којих је стари лепши од новог, а нови од старог (Секулић: 70); Погледао сам у њега: плакао је, искривљених уста, *страховито ружан* (Селимовић: 164); Загледао се у мене очима тако *језиво присутним* [...] (Јовановић: 123); Али, ето, кад смо по невремени [...] стигли у Љубостињу [...] дочекаше нас тамо начином скоро *брутално тврдим*, ако се не заборави да је о манастиру реч (Секулић: 70); Мисао је *сурово безнадна* (Селимовић: 214); Погледао ме је, *смртно озбиљан* [...] (Јовановић: 40); [...] сви од реда, *јадно су безначајни* [...] (Ћосић: 76); Море је било подељено на две узљуљане али *болесно тешке*

и у месту гибане површине [...] (Секулић: 31); А *veselje* је ипак било *sjajno*, *ludo sjajno* [...] (Лалић: 83); Ова машина *savrшено* је *осетљива* [...] (Бећковић: 113); Ти људи, за тренутак, свели су своја бића на *чисто религиозну* вредност (Секулић: 34); Lazarević је био *daleko dovrtljiviji* (...) (Лалић: 127);

(46) Adv. + V.

Односу уметника према Богу *одговара тачно* однос уметничког дела према највишој спиритуалној вредности која нема земаљски облик (Секулић: 79); Цар је – цар је (*чисто смо виђели*) (Његош: стих184); Баш се јесам *грдно утудио*, / што нијесам никад у животу (Његош: стихови 3703–3704); Тај твој дечији поглед одоздо... *Дословно се распадам* од љубави кад ме тако гледаш (Јовановић: 106);

(5a) Adj. + S.

А на крају и што ће му [brze noge] – он један да се спаси, то би била *prosta bruka* [...] (Лалић: 147); Од дана њеног рођења постао је *spiritus movens* моје породице. Прибран, *сушта подршка*, свуда је стизао, све организовао (Јовановић: 147); [...] па је *zamišljao* да оно што *knjige pišu* о тим *ženama mora biti čista istina!* (Лалић: 45); Слушај ти мене, Васке. Ти студенти, све је то *go мангун* (Јовановић: 72); Ту, поред вас, недалеко од овог византијског сјаја и богатства које се сакупља из цијелог царства, живе *ваша властита браћа*, као просјаци (Селимовић: 283);

(56) Adj. + Adj.

У паузи седим у *uglu mrtav preplašen* (Михаиловић: 22).

Списак потенцијалних адвербијалних и адјективних интензификатора у савременом српском језику остаје отворен, јер свака квалификативна јединица кадра да изрази и субјективну процјену, односно, по Волфу (1985: 44) – афективност, у одговарајућем контексту може постати и интензификатор. Код прилога и придјева овог типа долази до реорганизације значења у смислу да њихово једрено значење слаби, а активира се периферно значење субјективне оцјене којим се истиче степен заступљености особине или прототипичних карактеристика појма. Оваква семантичка реорганизација потенцијалним адвербијалним и, нарочито, адјективним интензификаторима пружа веће могућности за употребу у позицијама типичним за врсту ријечи којој припадају. Семантички трансформисани прилог у таквим случајевима не квалификује радњу, нити адјективна ријеч одређује именицу, већ ове ријечи служе као градуативни или фактивни интензификатори блискозначни партикулама *врло/веома*, односно *баш/управо*.

4. Сада се поставља питање како са синтаксичког аспекта треба посматрати везу функционално преобразованог прилога, односно придјева и ријечи уз коју су употријебљени. Односно: да ли се та веза може посматрати као синтагма и какав је синтаксички статус адвербијалног и адјективног интензификатора у њој.

4.1. У литератури се појављују два опречна става о вези прилога са значењем степена употребијеног уз придјев или други прилог. Тако се у појединим граматицама српског језика помињу 'прилошке' и 'придјевске синтагме', чији је управни члан прилог или придјев, а зависни члан је прилог са значењем степена (Станојчић/Поповић 2012: 131, Мразовић 2009: 2009: 326–327, Ковачевић и др. 1991: 16–17, Станојчић 2010: 309–310, Пипер/Клајн 2013: 259–260). Темелј таквом схватању везе придјева/прилога са подређеном адвербијалном ријечју свакако је поставио А. Белић, који у првој књизи студије *О језичкој природи и језичком развоју* тврди да прилози имају врло широк домен употребе, те да, поред глаголских, могу 'одређивати' и придјевске, именичке али и прилошке ријечи (Белић 1998: 81).

Најрадикалнији став о улози прилога употребијених уз придјеве и прилоге у својству њихових допуна и додатака доноси *Грамматика српског језика за странце*. Наиме, у овој граматици, која преузима англистичку терминологију, говори се о придјевским и прилошким фразама, у којима придјев или прилог као нуклеус 'управља' другим ријечима. Зависни чланови одређени су као 'атрибути' са статусом допуне или додатка, у зависности од тога да ли су условљени валентношћу или се пак могу слободно комбиновати са свим придјевима/прилозима (Мразовић 2009: 326–327).

На другој страни стоји цитирано становиште Игрутина Стевовића изнијето у *Функционалној граматици српског језика* из 1960. Стевовић истиче да су прилози „непроменљиве речи које стоје уз глаголе као њихова допуна за време, место, начин, околности (прилике)” (Стевовић 1960: 145. и 147), али да постоје и „прилози-речце” који се, напустивши своју приглаголску позицију, употребљавају уз придјеве и друге прилоге као њихови појачивачи (Стевовић 1960: 151–152).

На сличан начин о спојевима прилошке ријечи са значењем степена која се везује за други прилог или пак придјев говоре и хрватски лингвисти Силић и Прањковић (2007: 272–275). Они децидно истичу да придјеву не формирају синтагму „s česticama u službi usporednih čestica, modifikatora (ili, s priložima, po drugim klasifikacijama)”, већ се везе *прилично способан, крајње неодлучан* и сл. своде на „sastavnice spojeva riječi” или тагмеме (попут предлошко-падежних израза). Исто важи и за прилоге: „prilozi (uglavnom oni koji su izvedeni od pridjeva) ne čine sintagme ako im se pridodaju čestice (po drugim klasifikacijama prilozi) koji označuju intenzifikaciju (pojačavanje) njihova značenja” (Силић/Прањковић 2007: 275). Овдје ваља имати на уму да Силић и Прањковић говоре о прилозима који су прешли у класу партикула, дакле који су категоријално преобразовани, те заиста није упутно везу партикуле и било које друге ријечи третирати као синтагму, јер је несинтагматичност једна од одлика партикула.³ Међутим, веза функционално преобразованог прилога и квалификативне ријечи јесте синтагма, јер прилог ипак чува елементе свог лексичког значења и наступа као пунозначна јединица која модификује и де-

³ Силић и Прањковић радикализују свој став и тврде да се о прилошким и придјевским синтагмама може говорити једино уколико је зависни члан именица у функцији рекцијске допуне управне ријечи – в. Силић/Прањковић 2007: 273, 275.

нотативно значење ријечи уз коју стоји и којој је, на крају – синтаксички подређен. То показују и примјери:

- (6) Политика је *много поковарена* ствар (Ћосић: 81); *Odveć sam dugo sjedio, некоћ, naslonjen na tamnički prozor* (Андрић: 34); *A veselje je ipak bilo sjajno, ludo sjajno* [...] (Лалић: 83).

Међутим, однос између подређеног прилога и надређене јединице није однос детерминације, како се истиче у нашим граматицама, већ однос придруживања,⁴ у коме прилог наступа као *прагматички модификатор*, тј. као *додатак*. Стога се овакве синтагме могу третирати као прилошке/придјевске синтагме са интензификаторским/градуативним додатком. Исти статус има и адјективни интензификатор употребљен уз придјев:

- (7) *Starac spazi kako iz prašine, sav beo i zguren, izroni Muharem.* (Булатовић: 55); *U pauzi sedim u uglu mrtav preplašen* (Михаиловић: 22);

4.2. Веза адјективног интензификатора и супстантива који се наглашава нешто је компликованија, јер је у питању граматички условљена веза у којој адјектив прилагођава своје категорије надређеној ријечи. Међутим, „семантички статус подређеног члана не може се окарактерисати као типична адјективна детерминација, већ је у питању прагматичка модификација у којој адјектив наступа као интензификатор” (Јањушевић Оливери 2024: 38). Будући да је на семантичком плану веза таквих адјектива и супстантива или некомпатибилна (уп. *гола лаж*) или плеонастична (*свој сопствени језик*), они могу служити само за то да комуникативно и експресивно истакну појам, што значи да су још ближи интензификаторским партикулама него адвербијални интензификатори. То резултира још већим степеном синтаксичке и семантичке испутивости, што их, без обзира на формалне везе са надређеном ријечју, квалификује за класу реченичних додатака.

- (8) Да се разумемо: човек има само једну мајку, а све друго је *гола лаж* [= *лаж / само лаж*] и пропаганда (Бећковић: 218);
Učini mi se da ću da progutam svoj sopstveni jezik [= *свој језик / неправда свој језик*]; *prosto, kao da mi zapade u grlo* (Михаиловић: 21).

5. Да закључимо. Прилози и придјиви употребљени као интензификатори чувају своје граматичке карактеристике, без обзира на измијењену функцију и мању или већу промјену значења. Тако употребљене адвербијалне и адјективне ријечи изражавају процјену заступљености особине релевантне за квалификативну или супстантивну јединицу уз коју стоје и заправо наступају у улози која је карактеристична за ријечце.

5.1. Функционално преобразовани прилози и придјиви имају посебно мјесто међу вербалним интензификаторима, јер се њима не само комуникативно наглашава одређени елеменат исказа него се и интензивира денота-

⁴ Једино се у *Нормативној граматици* однос прилога према управном прилогу, придјеву, али и глаголу третира као прикључење, под којим се подразумијева зависни однос непромјенљиве ријечи према другој промјенљивој или непромјенљивој ријечи (Пипер/Клајн 2013: 279).

тивно значење ријечи уз коју стоје. Адвербијални и адјективни интензификатори притом задржавају лексичко значење подложно модификацији, која подразумијева активирање семе степена, односно интензивности присутне у семантичком једру или пак на семантичкој периферији ријечи. Управо чување елемената лексичког значења, уз изразиту контекстуалну условљеност и лимитираност супротстављају адвербијалне и адјективне интензификаторе ријечцама као примарним интензификаторима, лишеним лексичког значења и обавезности употребе у тачно одређеним позицијама. Прави прилошки и придјевски интензификатори јесу количински прилози са значењем умјереног, великог, прекомјерног и потпуног степена, као и придјеви и прилози којима се наглашава квалификација заступљена у степену који се приближава максималним вриједностима. Овај тип појачавања најчешће се остварује у вези *Adv. + Adv/Adj, Adj. + Adj*, али може захватити и позиције *Adv. + V* и *Adj. + S*. С друге стране, начински прилози, као и описни и односни придјеви, код којих сема интензивности припада семантичкој периферији, имају статус потенцијалних интензификатора, који су погоднији него прави адвербијални и адјективни интензификатори за употребу у типичним везама *Adv. + V* и, нарочито *Adj. + S*, али се свакако најчешће јављају у вези у *Adv. + Adv/Adj*.

5.2. Будући да се прилозима и придјевима који у реченици функционишу искључиво као интензификатори не износе околности вршења радње нити својства именичког појма, они, чак и када су употријебљени у позицијама *Adv. + V* и *Adj. + S*, не могу бити посматрани као одредбе тих ријечи, већ као додаци који имају вриједност прагматичких модификатора. Са надређеном квалификативном или супстантивном ријечју везује их веома лабав однос, у коме прилози и придјеви имају статус факултативних јединица не само лако испуствивих него и замјенљивих примарним интензификаторима, градуативног или асеверативног типа (*врло, веома, баи, управо, заиста* и сл.). На крају ваља напоменути да се прилошки и придјевски интензификатори, нарочито они код којих сема интензивности није експлицирана, одликују високим степеном експресивности и да су у односу на примарне интензификаторе изразито стилски маркирани.

Извори

- Андрић:** I. Andrić, *Ex Ponto. Nemiri. Lirika*, Sabrana djela Ive Andrića, knj. 11, Sarajevo: Svjetlost – Zagreb: Mladost – Beograd: Prosveta – Ljubljana: Državna založba Slovenije – Skopje: Misl, 1976.
- Бећковић:** М. Бећковић, *О међувремену*, Београд: Политика – Народна књига, 2006.
- Булатовић:** М. Bulatović, *Crveni petao leti prema nebu*, Novi Sad: Stylos, 2000.
- Курир:** *Kurir*, petak 22. 1. 2010. god. VIII, broj 2272, Београд.
- Јовановић:** М. Јовановић, *Сплеткарење са сопственом душом*, Београд: Caligraph, 2004.

- Лалић:** М. Lalić, *Svadba*, Podgorica: Biblioteka Vijesti, 2004.
- Миханловић:** D. Mihailović, *Kad su cvetale tikve*, Beograd: BIGZ – SKZ, 1989.
- Његош:** Петар II Петровић Његош, *Шћепан Мали. Основно издање*, ред. Р. Маројевић, Подгорица: ЦИД, 2021, 347–533.
- Секулић:** И. Секулић, *Изравнања*, Београд: Гутенбергова галаксија, 2000.
- Селимовић:** М. Селимовић, *Дервиш и смрт*, Подгорица: Унирекс – Завод за уџбенике и наставна средства, 1999.
- Црњански:** М. Crnjanski, *Seobe, druga knjiga*, Podgorica: Biblioteka Vijesti, 2004.
- Ћосић:** Д. Ћосић, *Корени*, Београд: Нолит, 1964.

ЛИТЕРАТУРА

- Барић и др. 1979:** Е. Barić i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Белић 1998:** А. Белић, *Општа лингвистика*, Изабрана дела Александра Белића, 1. том, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Волф 1985:** Е. М. Вольф, *Функциональная семантика оценки*, Москва: Наука, 1985.
- Јањушевић Оливери 2015:** А. Јањушевић-Оливери, Прилози са интензификаторском функцијом у савременом српском језику, *Српски језик*, XX, 195–209.
- Јањушевић Оливери 2024:** А. Јањушевић Оливери, Адјективни интензификатори у савременом српском језику, *Наслеђе*, 57, 31–41.
- Ковачевић и др. 1991:** М. Kovačević i dr., *Naš jezik za 3. razred srednjih škola*, Sarajevo: IP „Svjetlost” – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Куљанин 2017:** С. Куљанин, *Компарација кроз лексику и семантику*, Београд: Јасен.
- Пипер/Клајн 2013:** П. Пипер, И. Клајн, *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Родионова 2005:** С. Е. Родионова, Семантика интенсивности и ее выражение в современном русском языке, *Проблемы функциональной гармматики: Полевые структуры*, СПб: Наука, 150–168.
- Силић/Прањковић 2007:** Ј. Silić, I. Pranjko, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
- Станојчић 2010:** Ж. Станојчић, *Граматика српског књижевног језика*, Београд: Креативни центар.
- Станојчић/Поповић 2012:** Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Граматика српског језика за гимназије и средње школе*, Београд: Завод за уџбенике.
- Стевовић 1960:** И. Стевовић, *Функционална граматика српскохрватског језика*, Београд: Завод за уџбенике Народне републике Србије.

Анна М. Янюшевич Оливери

ФУНКЦИОНАЛЬНО ПРЕОБРАЗОВАННЫЕ НАРЕЧИЯ И ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЕ
В СОВРЕМЕННОМ СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

Предметом данного исследования являются наречия и прилагательные, в современном сербском языке функционирующие как усилительные модификаторы, задерживающие при этом свои формально-грамматические характеристики. Функциональное преобразование в первую очередь происходит в нетипичных синтаксических условиях, в которых наречие употребляется с прилагательным или же с другим наречием (изузетно добар, изузетно добро), либо имеются два последовательных прилагательных (мртав озбиљан). Однако, транспозиция охватывает и типичные связи наречия и глагола (Ја се од милине дословно топим), а также прилагательного и существительного (То је чиста измишљотина). Так как в данных преобразованных наречиях и прилагательных не показаны условия прохождения действия либо признаки субстантивного понятия, даже в случаях употребления в положении Adv. + V и Adj. + S, они не могут рассматриваться как определения, а только как примыкания, имеющие значение прагматических модификаторов.

Функционально преобразованные наречия и прилагательные занимают особое место среди вербальных интенсификаторов, т.к. ими не только коммуникативно подчеркивается определенный элемент высказывания, но также усиливается денотативное значение прилежащего слова. Кроме этого, они отличаются высокой степенью экспрессивности и по сравнению с первичными интенсификаторами являются отчетливо стилистически маркированными.

Ключевые слова: усилительное наречие, усилительное прилагательное, первичный интенсификатор, вторичный интенсификатор, потенциальный интенсификатор, примыкание, прагматический модификатор.